

Bariéry inovačnej činnosti podnikov v Slovenskej republike **Barriers to innovation activities of enterprises in the Slovak Republic**

Ľudmila Fabová

Abstrakt: Tvorbu inovácií v určitej ekonomike zabezpečuje najmä podnikateľská sféra. Úroveň a intenzita inovačnej činnosti v jednotlivých podnikoch však nezávisí len od ochoty, či schopnosti podniku venovať sa inováciám, ale je ovplyvnená aj vonkajšími faktormi. Za najdôležitejšie faktory, brániace ich inovačným aktivitám, považujú slovenské podniky nákladové faktory, najmä nedostatok financií a vysoké náklady na inovácie. Významnými bariérami inovačných aktivít sú aj trhové a znalostné faktory. Väčšinu z uvedených bariér ale nie sú podniky schopné prekonať vlastnými silami a potrebujú pomoc štátu.

Abstract: Development of innovation in the economy is performed particularly by business sector. The level and intensity of innovation activity in individual companies depends not only on the willingness or ability of the company to pursue innovations, but is also influenced by external factors. Slovak companies consider the most important factors hampering their innovation activities the cost factors, in particular the lack of funds and the high cost of innovation. Significant barriers to innovation activities are also market and knowledge factors. Businesses are, however, not able to overcome most of these barriers on their own and need assistance from the state.

Kľúčové slová: inovácie, inovujúce podniky, inovačné bariéry.

Key words: innovation, innovating enterprises, innovation barriers.

JEL classification: O30, O31

1. Úvod

Zvyšovanie konkurencieschopnosti ekonomík, ekonomický rast a rast zamestnanosti, ktoré sú v súčasnosti hlavnými cieľmi členských krajín Európskej únie nie je možné dosiahnuť bez inovácií a zvyšovania ich inovačnej výkonnosti. Tvorbu inovácií zabezpečuje najmä podnikateľská sféra, Slovenská republika však zaostáva v inovatívnosti svojich podnikov za európskym priemerom i za väčšinou členských krajín. Oproti predchádzajúcemu obdobiu sa situácia dokonca zhoršila. Inovačná aktivita podnikov v Slovenskej republike je priamo úmerná ich veľkosti, to znamená, že inovačné aktivity vyvíjajú najmä veľké podniky, zatiaľ čo malé a stredné podniky musia pri uskutočňovaní inovačných procesov prekonávať mnohé prekážky, preto by si zaslúžili väčšiu pozornosť a pomoc zo strany štátu. Úroveň a intenzita inovačnej činnosti v jednotlivých podnikoch nezávisí len od ochoty, či schopnosti podniku venovať sa inováciám, ale je ovplyvnená aj vonkajšími faktormi. Patrí k nim napr. dostatok kvalifikovaných pracovných síl a priaznivé podnikateľské prostredie v danej krajine, ktoré by umožnilo vo väčšej miere ako doteraz zavádzať a využívať inovácie aj v malých a stredných podnikoch. A o to sa tiež musí postarať štát.

2. Inovačné bariéry podnikov v SR

Podľa výsledkov štatistického zisťovania ŠÚ SR v období rokov 2008-2010 tvoril podiel inovujúcich podnikov na Slovensku 35,6 % z celkového počtu podnikov, zatiaľ čo priemer v Európskej únii bol v sledovanom období až 51,6 %. Aj keď podiel počtu podnikov s inovačnou aktivitou v priemysle a službách bol pomerne malý, ich podiel na celkových tržbách dosiahol až 70,1 % a na celkovom počte zamestnancov 60,8 %. To znamená, že ekonomický význam podnikov s inovačnou aktivitou je vyšší ako ich početnosť a že tieto podniky významnou mierou ovplyvňujú úroveň ekonomiky. Z celkového počtu podnikov, podnikajúcich v priemysle a službách v Slovenskej republike až 64,4 % podnikov nevykonávalo v uvedenom období žiadne inovačné aktivity. Ako dôvody nerealizovania

inovácií uviedlo 15,9 % podnikov nedostatočný dopyt po inováciách a 9,3 % podnikov uviedlo, že nepotrebovali inovovať kvôli už predtým zrealizovaným inováciám.

Nízky podiel inovujúcich podnikov v Slovenskej republike je dôsledok pôsobenia inovačných bariér, brániacim inovačným aktivitám v inovujúcich aj neinovujúcich podnikoch. Inovačnými bariérami v slovenských podnikoch sú predovšetkým nákladové, trhové a znalostné faktory. Za bariéry, najväčšou mierou brániace ich inovačným aktivitám, považujú slovenské podniky nákladové faktory. Konkrétne ide o nedostatok vlastných zdrojov na financovanie inovácií, nedostatok financií zo zdrojov mimo podniku a príliš vysoké náklady na inovácie, ktoré významnou mierou obmedzujú inovačné aktivity podnikov v priemysle a službách. Prehľad inovačných bariér podnikov SR v rokoch 2008 – 2010 je uvedený v tab. 1.

Pre neinovujúce podniky sú najvýznamnejšou bariérou inovačnej činnosti príliš vysoké náklady na inovácie (32,9 % neinovujúcich a 22,9 % inovujúcich podnikov). Inovujúce podniky považujú za najvýznamnejšiu bariéru svojej ďalšej inovačnej činnosti nedostatok prostriedkov v rámci podniku alebo skupiny podnikov (26,8 % inovujúcich a 22,9 % neinovujúcich podnikov). Tretím nákladovým faktorom, ktorý významnou mierou obmedzuje inovačné aktivity podnikov je nedostatok financií zo zdrojov mimo podniku (15,9 % neinovujúcich a 14,2 % inovujúcich podnikov).

Tab. 1: Inovačné bariéry podnikov v SR v rokoch 2008 – 2010

Druh bariéry	Inovujúce podniky v %	Neinovujúce podniky v %
Nákladové faktory		
Nedostatok financií v rámci podniku alebo skupiny podnikov	26,8	22,9
Príliš vysoké náklady na inováciu	22,9	32,9
Nedostatok financií zo zdrojov mimo podniku	14,2	15,9
Znalostné faktory		
Nedostatok kvalifikovaných zamestnancov	9,5	7,1
Nedostatok informácií o technológiách	4,0	3,5
Nedostatok informácií o trhoch	4,1	3,5
Obtiažnosť hľadania partnera pre inovácie	7,0	9,1
Trhové faktory		
Trhy ovládané etablovanými podnikmi	15,1	11,2
Neistý dopyt po inovovaných výrobkoch alebo službách	12,7	13,0

Zdroj: Inovačná aktivita podnikov v SR 2008-2010.

Spomedzi znalostných faktorov, brániacich ich inovačným aktivitám, považujú podniky za významné: nedostatok kvalifikovaných zamestnancov (7,1 % neinovujúcich a 9,5 %

inovujúcich podnikov), obtiažne hľadanie partnera pre spoluprácu pri inováciách (9,1 % neinovujúcich a 7 % inovujúcich podnikov), nedostatok informácií o technológiách (3,5 % neinovujúcich a 4 % inovujúcich podnikov) a nedostatok informácií o trhoch (3,5 % neinovujúcich a 4,1 % inovujúcich podnikov).

Tab. 2: Inovačné bariéry podnikov v SR podľa počtu zamestnancov v rokoch 2008 – 2010

Druh bariéry	Inovujúce podniky podľa počtu zamestnancov				Neinovujúce podniky podľa počtu zamestnancov			
	10 - 49	50-249	250 a viac	spolu	10 - 49	50-249	250 a viac	spolu
Nedostatok financií v rámci podniku alebo skupiny podnikov	344	228	55	627	888	228	26	1 142
Príliš vysoké náklady na inováciu	313	183	55	551	956	259	25	1 240
Nedostatok financií zo zdrojov mimo podniku	223	111	29	363	614	140	13	766
Nedostatok kvalifikovaných zamestnancov	114	77	25	216	310	57	7	374
Nedostatok informácií o technológiách	37	38	11	87	145	29	2	176
Nedostatok informácií o trhoch	35	43	9	87	134	32	4	170
Obtiažnosť hľadania partnera pre inovácie	112	64	11	186	382	74	7	463
Trhy ovládané etablovanými podnikmi	216	98	31	345	485	102	11	598
Neistý dopyt po inovovaných výrobkoch alebo službách	164	94	27	286	517	136	14	668

Zdroj: Inovačná aktivita podnikov v SR 2008-2010.

Z trhových faktorov, brániacich ich inovačným aktivitám uviedli podniky najmä neistý dopyt po inovovaných výrobkoch alebo službách (13 % neinovujúcich a 12,7 % inovujúcich podnikov) a trh, ovládaný inými etablovanými podnikmi (11,2 % neinovujúcich a 15,1% inovujúcich podnikov).

V tab. 2 je uvedený prehľad inovačných bariér a ich vplyv na podniky v členení podľa počtu zamestnancov. Z údajov v tabuľke vyplýva, že najviac pociťujú inovačné bariéry malé a stredné podniky, relatívne menej veľké podniky, čo súvisí so skutočnosťou, že počet malých

a stredných podnikov v ekonomike je absolútne väčší ako počet veľkých podnikov. Vyplýva z toho ale aj potreba väčšej podpory inovačných aktivít malých a stredných podnikov zo strany štátu. Vo vyspelých ekonomikách sú totiž najmä malé a stredné podniky realizátormi inovačného rozvoja.

Pre zlepšenie inovačnej výkonnosti podnikov aj celej ekonomiky je dôležitá identifikácia inovačných bariér. Je to však len prvý krok – nasledovať musí ich odstraňovanie. Niektoré z bariér je možné odstrániť na úrovni podniku, prostredníctvom inovačného manažmentu, väčšina z nich si ale vyžaduje celospoločenské riešenie na úrovni štátu.

3. Predpoklady pre úspešný inovačný rozvoj ekonomiky

Význam inovácií pre ekonomický rozvoj určitej krajiny je už dnes nespochybniteľný. Inovácie sa tvoria a realizujú najmä v podnikateľskom sektore. Pre úspešný inovačný rozvoj ekonomiky však treba v danej krajine vytvoriť určité predpoklady, ktoré by mal zabezpečiť štát. Patria k nim najmä:

- ľudské zdroje, t.j. dostatok kvalifikovaných, vzdelaných a tvorivých pracovných síl,
- vhodný výskumný systém, t.j. konkurencieschopná vedecko-výskumná základňa, zapájajúca sa do medzinárodnej spolupráce,
- dostatok financií na inovačné projekty a podpora inovácií zo strany vlády.

Uvedené predpoklady budú podniky schopné využiť a premeniť na požadované výsledky iba vtedy, ak štát pomocou nástrojov hospodárskej politiky dokáže vytvoriť aj vhodné proinovačné podnikateľské prostredie. Takéto prostredie by malo umožniť podnikateľským subjektom vo väčšej miere využívať výsledky výskumu a vývoja v podnikateľskej praxi, vytvoriť podmienky pre širšiu kooperáciu inovujúcich podnikov a spoluprácu súkromného a verejného sektora. Konečným efektom bude rast výstupov inovačného procesu a zvyšovanie inovačnej výkonnosti krajiny.

V Slovenskej republike však zatiaľ nie sú vytvorené potrebné predpoklady pre úspešný inovačný rozvoj našej ekonomiky. „Dlhodobu zaostávanie v intenzite inovačných aktivít na úrovni podnikov, vo výdavkoch na projekty výskumu, vývoja a inovácií, ktorých realizačné výstupy končia v praxi, v technologickom transfere, vo využívaní kooperačného potenciálu, v patentovej aktivite, v spolupráci výskumu s priemyslom, o využití rizikového kapitálu, ale aj v rade aspektov podmienujúcich efektívne využívanie ľudských zdrojov.“ (Inovačná politika na roky 2011 – 2013 v pôsobnosti MH SR)

Inovačná stratégia SR na roky 2014-2020 je už zameraná aj na odstraňovanie príčin zaostávania Slovenskej republiky v inovačnej výkonnosti a vytváranie predpokladov pre jej úspešný inovačný rozvoj. Jej strategickým cieľom je zlepšiť schopnosť komercializovať inovácie a zdvojnásobiť podiel výdavkov podnikov na inovácie, realizované z výsledkov výskumno-vývojových činností. Na dosiahnutie tohto cieľa však treba uskutočniť aj ďalšie opatrenia, najmä:

- štrukturálnu zmenu financovania výskumu, vývoja a inovácií a zavedenie špecifických finančných nástrojov a stimulov z verejných a súkromných zdrojov na podporu inovatívnych podnikov,
- zmenu existujúcej štátnej vednej, technickej a inovačnej politiky tak, aby bol za rozvoj všetkých týchto politík zodpovedný jeden vrcholný orgán,
- vytvorenie podmienok, motivujúcich podnikateľské subjekty, aby zvýšili aktivitu v oblasti aplikovaného výskumu a inovácií. (Návrh Inovačnej stratégie SR na roky 2014 – 2020)

Realizáciou navrhovaných opatrení by sa mohla odstrániť aj väčšina inovačných bariér, ktoré obmedzujú slovenské podniky v ich inovačných aktivitách a v dôsledku toho zvýšiť inovačnú výkonnosť Slovenska. Výsledkom tejto stratégie má byť zlepšenie pozície

Slovenskej republiky v inovačnej výkonnosti v rámci Európskej únie, meranej Súhrnným inovačným indexom o 5 priečok.¹

4. Záver

Nízky podiel inovujúcich podnikov v Slovenskej republike sa prejavuje aj v nízkej inovačnej výkonnosti SR v porovnaní s ostatnými krajinami Európskej únie. Táto nelichotivá situácia je okrem iného aj dôsledkom pôsobenia inovačných bariér, ktoré bránia rozvoju inovačných aktivít v slovenských podnikoch. Za najvýznamnejšie bariéry, obmedzujúce ich inovačné aktivity, považujú slovenské podniky nákladové faktory, konkrétne nedostatok finančných zdrojov a vysoké náklady na inovácie. Úspešnú realizáciu inovácií však obmedzujú aj trhové a znalostné faktory. Uvedené bariéry obmedzujú v inovačných aktivitách najmä malé a stredné podniky, preto by sa mala podpora zo strany štátu zamerať najmä na tieto podniky. Pre úspešný inovačný rozvoj určitej krajiny musí štát vytvoriť potrebné predpoklady. To znamená, že by mal zabezpečiť nielen dostatok finančných, ľudských a materiálnych zdrojov, ale vytvoriť aj vhodné proinovačné podnikateľské prostredie, umožňujúce podnikom vo väčšej miere sa zapájať do inovačných procesov a podieľať sa tak na zvyšovaní inovačnej výkonnosti ekonomiky.

5. Literatúra

Inovačná aktivita podnikov v Slovenskej republike 2008-2010. ŠÚ SR, Bratislava 2012.

260 s. ISBN978-80-8121-156-0. <www.statistics.sk>

Inovačná politika na roky 2011 – 2013 v pôsobnosti Ministerstva hospodárstva SR.

<<http://www.economy.gov.sk/inovacie-6194/127879s>>

KAČÍRKOVÁ, M. 2010. Inovačné strategické plánovanie, regionálne inovačné stratégie a tvorivosť v regiónoch. EÚ SAV, Bratislava 2010. 48 s. ISSN 1337–5598.

Návrh Inovačnej stratégie SR na roky 2014 – 2020.

<<http://www.rokovania.sk/Rokovanie.aspx/NezaradenyMaterialDetail?idMaterial=21981>>

Adresa autora:

LUDMILA FABOVÁ, Ing., PhD.

Ústav manažmentu STU

Vazovova 5, 812 43 Bratislava

ludmila.fabova@stuba.sk

Príspevok bol spracovaný v rámci riešenia úlohy VEGA č. 1/1164/12 „Možnosti uplatnenia informačných a komunikačných technológií na zvyšovanie efektívnosti medzinárodnej spolupráce malých a stredných podnikov SR v oblasti inovácií“.

¹V roku 2012 sa SR umiestnila na 20 mieste.